

Nr 215.

Av herr **Bärg, Johan, m. fl.**, om vissa åtgärder för åstadkommande av ekonomiskt bärkraftiga jordbruk.

Av de nära två miljoner människor, som erhålla sin försörjning i det svenska jordbruket, lever det övervägande flertalet i knappa ekonomiska omständigheter. Den förbättring av jordbrukarbefolkningens inkomster, som inträdde under senare delen av 30-talet efter jordbrukskrisen 1930—33 och i stort sett kunnat bibehållas under krigsåren, får icke dölja det faktum, att stora grupper av de arbetande jordbrukarna alltjämt ha det svårt ställt i ekonomiskt avseende. Till dessa höra majoriteten av lantarbetarna och de flesta mindre jordbrukare. Om familjemedlemmarna inräknas uppgår de förstnämndas antal till drygt 250 000 enligt 1940 års folkräkning. Vid det mindre jordbruket (2—10 hektar) utgör enligt samma källa folkmängden, sedan de fåtaliga arbetarna vid dessa brukningsdelar frånräknats, över 700 000 personer. Till de ekonomiskt svagt ställda måste härjämte hänföras ca 100 000 personer vid jordbrukslägenheter med mindre än 2 hektar åker. De sistnämnda brukningsdelarna torde i allmänhet höra till typen *stödjordbruk*, eftersom befolkningen för sin utkomst i stor utsträckning är beroende av förhållandena inom andra näringsgrenar än jordbruket. Även av jordbruk med 2—10 hektar torde en del rätteligen böra hänföras till kategorien *stödjordbruk*. Med jordbrukspolitiska åtgärder kan endast i mycket begränsad utsträckning en förbättring av denna befolkningsgrupps ekonomiska ställning ernås. Genom att arbetstillfällen skapas inom andra områden av näringslivet torde dessa jordbrukare i stället kunna beredas bättre utkomstmöjligheter och tryggare existens. Ingripanden som syfta till att öka avkastningen från skogen ha här sin givna betydelse.

Lantarbetarna och de mindre jordbrukarna äro sammanlagt mer än dubbelt så talrika som företagarklassen vid det medelstora och större jordbruket. Ehuru många av de medelstora jordbrukarna dragas med ekonomiska svårigheter är det framför allt bland de förstnämnda grupperna som den i många socialundersökningar omvittnade fattigdomen på landsbygden är förhärskande. Bristerna i levnadsstandarden äro sålunda avsevärda både i fråga om bostäder och näringsförhållanden. Lantarbetar- och småbrukarhemmen ha förhållandevis små utrymmen, äro ofta undermåliga och dåligt utrustade med bekvämligheter. Kosten är mångentides otillräcklig eller av sådan sammansättning, att hälsotillståndet i synnerhet bland barnen i flerbarnsfamiljerna undergräves. Detta framgår av socialmedicinska undersökningar och provinsialläkares rapporter. För att bilden av missförhållandena på den svenska landsbygden skall bli fullständigare kan

Bihang till riksdagens protokoll 1944. 3 saml. Nr 215—218.

erinras om de sämre möjligheterna till skolutbildning, rekreation och nöjen som stå den mindre bemedlade landsbygdsungdomen till buds i jämförelse med arbetarungdomen i städer och tätorter. De sociala missförhållandena ha sin grund i låga familjeinkomster.

Genom sociala reformer åstadkoms före kriget en viss förbättring i lantarbetarnas arbetsvillkor och levnadsförhållanden. I detta sammanhang må hänvisas till betydelsen av arbetstidslagen, semesterlagen, lagen till förhindrande av vräkning vid arbetskonflikter och lagen till skydd för föreningsrätten samt bostadsförbättringsverksamheten. Under senare år ha lantarbetarna till stor del tack vare de fackliga organisationernas insatser tillförsäkrats en välbehövlig ökning av årsinkomsterna. Ehuru lantarbetarnas medelinkomst allttjämt understiger den genomsnittliga årsinkomsten för industriarbetare i lägsta dyrort te sig deras framtidsutsikter ej alltför mörka. Uppfattningen att inkomstklyftan mellan arbetarna i industrien och jordbruket bör utjämnas genom att lantarbetarna tillerkännas ytterligare löneförbättringar, synes vinna allmänt insteg. Målsättningen synes i varje fall böra vara den, att lantarbetarna bli ekonomiskt jämställda med industriarbetare på motsvarande dyrorter.

Om sålunda lantarbetarna hava vissa möjligheter att i framtiden nå en högre levnadsstandard, synes den framtida utvecklingen för de mindre jordbrukarna vara mindre löftesrik. I bilaga 2 till Kungl. Maj:ts proposition nr 319 till 1942 års riksdag och i bilaga 1 till Kungl. Maj:ts proposition nr 246 till 1943 års riksdag återgivas vissa uppgifter, som här förtjäna anföras till belysande av de mindre jordbrukarnas ekonomiska förhållanden. Dessa uppgifter grunda sig på vissa av 1938 års jordbruksutredning och statens livsmedelskommission företagna bearbetningar av ca 10 000 självdeklarationer avgivna av jordbrukare. Om förräntningen av lantbrukskapitalet, vilket utgöres av jordbrukets fastighetsvärde, värdet av levande och döda inventarier samt inneliggande lager, beräknas ha skett efter en räntefot av 3,75 %, utgjorde familjens arbetsinkomst år 1938 vid de av undersökningen berörda jordbruken inom storleksgruppen 2—5 hektar, 1 032 kronor per brukningsdel. För brukningsdelar med 5—10 hektar åker utgjorde motsvarande inkomst 1 289 kronor i medeltal. Ehuru på grund av materialets beskaffenhet icke alltför bestämda slutsatser kunna dragas av dessa tal, synas de dock ge belägg för den låga inkomstnivån bland de mindre jordbrukarna. När de absoluta talen bedömas måste hänsyn också tagas till att i inkomsten ingå värdet av naturaförmåner, vilket tillsammans med värdesättningen vid taxeringen gör en direkt jämförelse med inkomsterna för andra yrkesgrupper missvisande. Däremot kunna uppgifterna naturligtvis användas för jämförelser mellan olika kategorier av jordbrukare. Det är nämligen ett faktum, att familjens arbetsinkomst stiger successivt med brukningsdelarnas storlek och når maximum vid 3 019 kronor i medeltal för jordbruk i storleksgruppen 50—100 hektar. Arbetsinkomsten var vid dessa brukningsdelar nära tre gånger så hög som vid de minsta brukningsdelarna. Det

kan tilläggas att familjens arbetsinkomst vid det typiska bondebruket, gårdar med 10—20 och 20—30 hektar, för år 1938 utgjorde resp. 1 572 kronor och 1 964 kronor i genomsnitt per brukningsdel.

Dessa uppgifter, även om de förvisso måste tolkas med viss reservation, torde dock kunna anföras som en illustration till det medelstora och större jordbrukets överlägsenhet över det mindre jordbruket, när det gäller att tillförsäkra jordbrukarna och deras familjemedlemmar en rimlig arbetsinkomst. Denna slutsats finner också stöd i de på lantbruksstyrelsens uppdrag av professor Nannesson företagna bearbetningarna av räkenskapsresultat från svenska jordbruk. Nettoinkomsten per brukningsdel är avsevärt högre vid jordbruk i de högre storlekssklasserna än vid jordbruk om högst 10 hektar åker. Så långt de här åberopade sifferserierna kunna följas fram i tiden synes någon förändring i förhållandet mellan inkomsterna vid de större och mindre jordbruken icke ha inträffat. Ojämnheten i inkomstfördelningen är alltså avsevärd, och detta är onekligen ett ytterst viktigt problem för jordbrukspolitikens framtida utformning.

Det är troligt att jordbruket efter kriget kommer att utsättas för svåra påfrestningar. Verkningarna av den starka produktionsstegring, som ägt rum under krigsåren i de transoceana länderna, komma förmodligen icke att bli omedelbart kännbara. Men sedan produktionsresurserna i de av kriget härjade länderna återuppbyggs, måste man vara beredd på att förkrigstendenserna på jordbrukets avsättningsmarknader ånyo kunna komma att göra sig gällande. En sänkning av jordbruksprodukternas prisnivå och ett prisfall på världsmarknaden framstår därför som sannolika. I ett sådant läge måste det svenska jordbruket stödjas. Det är icke vår mening att i detta avseende föreslå några åtgärder, eftersom denna uppgift klart tillkommer 1942 års jordbrukskommitté. Vi vilja emellertid uttryckligen framhålla, att jordbrukspolitikens huvudsyfte måste vara att bereda tryggad utkomst åt alla arbetande jordbrukare. För att detta syfte skall förverkligas måste i den situation, som kan komma att inträda i en mer eller mindre avlägsen framtid, då knappheten på livsmedel till följd av jordbrukets produktionstendenser och näringslivets återhämtning i utlandet efter kriget förbytts i ett överskott, jordbruksprodukternas avsättning stödjas genom statsmakternas bistånd. Detta skydd för jordbruksnäringen bör utformas så, att rationellt inrättade jordbruk, vid vilka arbetskraften kan fullt utnyttjas, bereda innehavarna möjlighet att erhålla en skälig arbetslön och en med övriga yrkesutövare likvärdig levnadsstandard. Om jordbruksstödet utformas med denna jordbrukstyp, det s. k. *familjejordbruket*, som riktpunkt, måste det också komma de grupper av företagare och arbetare till godo, som äro knutna till det större jordbruket.

En jordbrukspolitik, som den här åsyftade, löser emellertid icke jordbrukets långtidsproblem, frågan om jordbrukets rationalisering, vilket samtidigt i särskild grad är det mindre jordbrukets problem.

De mindre jordbrukarnas ekonomiska svårigheter sammanhånga endast del-

vis med marknadsförhållandena för jordbruksprodukter, eftersom saluöverskottet är relativt litet. Svårigheterna bero dessutom på vissa för det mindre jordbruket egenartade produktionsbetingelser. Bland dessa vilja vi särskilt fästa uppmärksamheten på den rikliga förekomsten av *ofullständiga jordbruk*, den långtgående ägosplittringen, otidsenliga skiftesförhållanden samt brister i fråga om utrustning av byggnader, maskiner och redskap samt olämplig driftsorganisation och produktionsinriktning. Dessa omständigheter försvåra eller omöjliggöra tillämpandet av rationella produktionsplaner. Enligt av 1936 års egna-hemsutredning avgivet betänkande (SOU 1938:34) äro många tiotusental jordbruk av sådan storlek, att de icke lämna erforderlig bärgning och tillräcklig sysselsättning åt innehavarna och deras familjer. Anlägges nyssnämnda kriterium framstår en stor del av de i Norrland och södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder till 160 000 uppgående brukningsdelarna med en åkerareal av 2—10 hektar såsom ofullständiga. Skogens roll för det mindre jordbrukets ekonomi bör härvidlag ihågkommas. Med hänsyn till skogsinnehavets betydelse är det svårt att ange exakta arealgränser, räknat efter åkerarealen, för vad som skall betraktas såsom ofullständiga jordbruk. Även om man beaktar att vissa av dessa småbruk drivas vid sidan av skogsbruk och annan förvärvsverksamhet synes man dock kunna draga den slutsatsen, att antalet ofullständiga jordbruk snarare över- än understiger 100 000 i de nu berörda områdena. Härtill kommer säkerligen ett betydande antal jordbruk i södra och mellersta Sveriges slättbygder, som också måste betecknas såsom ofullständiga. En del av de mindre jordbruken i de sistnämnda områdena äro inriktade på vissa specialodlingar, som tillförsäkra innehavarna skälig ersättning för arbetet. Dessa mindre jordbruk äro följaktligen icke att hänföra till här ifrågakommande kategori.

Bland övriga orsaker till det mindre jordbrukets anpassningssvårigheter framstår den stora *ägosplittringen* och de föråldrade *arronderingsförhållandena* såsom synnerligen allvarliga. Att tegarna äro spridda över stora områden och understundom belägna långt ifrån gårdsbyggnaderna, är ett vanligt förekommande missförhållande. Tegarnas ur jordbrukssynpunkt olämpliga form och läge försvåra och förhindra jordens användning för grödor för vilka jordens sammansättning och beskaffenhet är bäst lämpad. Arbetskrävande växtslag kunna sålunda endast med svårighet odlas på avsides belägna tegar. Att ägosplittringen medför tidsförluster och ökade produktionskostnader vid förflyttning av maskiner från den ena ägan till den andra, ligger också i öppen dag. Om jordbruksarealens otillräcklighet och söndersplittring gälla att de utgjort allvarliga hinder för en mekanisering av driften vid småbruken och därmed bidragit till att hålla produktionskostnaderna på en onödigt hög nivå. Det är av denna anledning, som åtgärder för underlättande av maskinanskaffning och gemensam maskinanvändning — hur viktiga dylika anordningar än må vara — ej kunna fullständigt lösa det mindre jordbrukets mekaniseringsproblem.

Om andra *brister i produktionsresursernas beskaffenhet* vittnar bl. a. det

förhållandet att ca 25 % av landets totala åkerareal äro i behov av täckdikning. Betesförbättringsarbeten borde egentligen utföras på åtskilliga hundra tusentals hektar. Ehuru dessa brister icke uteslutande äro tillfinnandes bland de mindre jordbruken, synas erfarenheterna likväl giva vid handen, att de förekomma i betydligt större utsträckning bland dessa än inom det medelstora och större jordbruket. Förhållandet torde vara likartat i fråga om *bristfälliga ekonomibyggnader*. Enligt 1938 års jordbruksutredning skulle detta år av samtliga brukningsdelar över 2 hektar blott 115 000 ha förfogat över ladugård av god beskaffenhet, vilket ej innebar, att de för den skull varit i besittning av en rationell utrustning. Icke mindre än 140 000 uppgåvos ha varit av mindre god beskaffenhet och närmare 50 000 i behov av ombyggnad. Det kan vidare tilläggas, att enligt 1937 års jordbruksräkning ca 50 000 mindre jordbruk sakna tidsenliga gödselstäder och att 90 000 sådana brukningsdelar äro i avsaknad av cementerad urinbrunn. *Maskin- och redskapsutrustningen* står sällan i proportion till behovet vid det mindre jordbruket.

Att *landsbygdens bostäder* i icke ringa utsträckning äro undermåliga har tidigare påtalats. Detta försvårar naturligtvis i hög grad hemarbetet och gör husmödrarnas arbetsbörda synnerligen betungande. Det kan i detta sammanhang nämnas att enligt en av egnahemsstyrelsen år 1941 verkställd inventering saknade nära 50 % av samtliga undersökta jordbruksfastigheter vattenledning till kök och ladugård. Över 80 % av brunnarna voro behäftade med fel. Att ett betydande antal brukningsdelar ännu icke elektrifierats är en annan omständighet, som försvårar ett rationellt användande även av den kvinnliga arbetskraften.

Uppgifter, som visade, att avkastningen från djurskötseln och växtodlingen i förhållande till kreatursantal och nedlagt arbete är väsentligt lägre vid de mindre brukningsdelarna än vid de större, skulle kunna anföras till belysande av brister i *driftens organisation* vid det mindre jordbruket. Mjölkkornas avkastning är understundom så låg, beroende på dåligt djurmateriel och bristande kontroll, att kostnaderna för underhållsfodret bliva oproportionerligt höga. Att de traditionella gödslingsmetoderna ej äro avpassade efter jordens näringsbehov är ett annat missförhållande, som ofta förekommer vid det mindre jordbruket. Som en illustration till att *produktionsinriktningen* ej motsvarar moderna brukningsmetoder kan nämnas, att olämpliga växtföljder förekomma i långt större utsträckning på små brukningsdelar, än man skulle vara böjd att tro.

Denna redogörelse för det mindre jordbrukets ekonomiska underlägsenhet är tillräcklig för att visa, att det mindre jordbruket med nuvarande stödpolitik icke erhåller den hjälp som erfordras för att innehavarna skulle åtnjuta skälig ersättning för sitt arbete. De produktionsbefrämjande åtgärder, som tillkommit under de sista tjugo åren, ha också varit otillräckliga. För att den stora folkgrupp som för närvarande är knuten till det mindre jordbruket skall beredas tryggad utkomst erfordras under samhällets medverkan en genomgripande ratio-

nalisering, som syftar till att göra varje jordbruksföretag ekonomiskt bärkraftigt. Hur en dylik rationalisering skall genomföras måste bli föremål för en ingående utredning.

Det rationaliseringsprogram, på vars förverkligande denna utredning torde giva närmare anvisning bör bl. a. innefatta komplettering av ofullständiga jordbruk genom ökad jordtilldelning, nyodling, sammanläggning av flera brukningsdelar o. dyl. Vidare bör ingå sådan omläggning av arealen att den överdrivna ägosplittringen avskaffas och tegarna erhålla en storlek och form, som möjliggöra moderna brukningsmetoder. Kulturbeten skola anläggas, och skogsmarken sättas i produktivt skick. Maskinella anordningar måste träffas och redskapsutrustningen kompletteras. Ekonomibyggnaderna böra avpassas efter ändamålsenlig drift och bostäderna förbättras. De enskilda jordbruksföretagens produktionsresurser böra organiseras så att de bli fullt utnyttjade. Arbetsbesparande driftsmetoder böra utarbetas och tillämpas. Det allmänna måste giva anvisning på produktionens inriktning och sammansättning.

Utan speciella anordningar och djupgående ingripanden kan detta program icke omsättas i praktiken eller det mindre jordbrukets problem lösas inom överskådlig framtid. Förbättringsverksamheten kommer i så fall att fortskrida i det långsamma tempo och med den förhållandevis ensidiga inriktning på vissa egendomstyper, som hittills i hög grad karakteriserat denna verksamhet.

Kungl. Maj:ts direktiv för 1942 års jordbrukskommitté giva knappast någon bestämd garanti för att de här framförda önskemålen om en genomgripande rationalisering av jordbruksföretagens drift och organisation komma att bli föremål för en allsidig prövning. Erkännas bör givetvis att det av nämnda kommitté i nyligen avgiven promemoria skisserade projektet rörande regional jordbruksplanering är ett steg i rätt riktning. Genom en dylik planering skulle en landsomfattande inventering och kartläggning av jordbrukets naturliga produktionsbetingelser och ekonomiska resurser kunna erhållas. En sådan kartläggning skulle göra det möjligt att utarbeta, efter de lokala variationerna i produktionsförhållandena, anpassade planer för lämplig produktionsinriktning, för ändamålsenlig driftsorganisation och utrustning av jordbruksföretag inom olika delar av landet. Dessa produktionsplaner skulle vara vägledande för myndigheternas handhavande av produktionsbefrämjande åtgärder och ingripanden, samtidigt som de kunde stimulera de enskilda jordbruksföretagen att genomföra lämpliga driftsomläggningar.

Man skulle förvisso göra sig skyldig till överdriven optimism, om man antog att enbart upplysningsverksamhet kunde åstadkomma en så genomgripande strukturförändring av det svenska jordbruket, som rekommenderats i det föregående. Orsakerna till att så många jordbruksföretag ej äro rationellt inrättade äro ju främst av ekonomisk natur, och därför skulle upplysning och propaganda, hur effektivt en dylik verksamhet än bedreves, vara verkningslös, om den inte förenades med åtgärder, som skapade de privatekonomiska förut-

sättningarna för jordbrukarna att tillämpa rationella produktionsplaner. Detta är den ena anledningen, varför vi vilja fästa uppmärksamheten på dessa problem, innan 1942 års jordbrukskommitté slutfört sitt uppdrag eller resultaten av pågående utredningar inom nämnda kommitté kunna överblickas i sin helhet. Den andra anledningen är att jordbrukskommittén i själva verket icke tagit ställning till regionalplaneringen såsom ett led i strävandena att rationalisera det svenska jordbruket utan tills vidare endast hemställt om och av Kungl. Maj:t beviljats rätt att i mycket begränsad omfattning pröva en dylik anordning.

Enligt vår uppfattning kan jordbrukets rationaliseringsproblem endast lösas i samband med en radikal *jordreform*, som förstärker det mindre jordbrukets produktionsresurser och därmed måste komma att beröra ett mycket stort antal bruksdelar i landet.

Detta innebär att utöver den kartläggning i stort, som skulle vinnas genom regionalplaneringen, planer upprättades för arrondering, arealkomplettering, driftsomläggningar, kapitalutrustning och skötsel av individuella jordbruksföretag, som äro i behov av rationalisering. Med andra ord en inventering och kartläggning av de enskilda jordbruksföretagen skulle i detta sammanhang erfordras. Icke ens vid utarbetandet av planer för rationalisering av de individuella jordbruksföretagen skulle denna verksamhet kunna stanna. I undantagsfall torde visserligen en arrondering kunna verkställas inom jordbruksföretagens nuvarande arealgränser — jordbruksjorden kompletteras på bekostnad av exempelvis skogsmark, och avsides belägna åkertegar i stället användas till bete eller skogsodling — utan att angränsande bruksdelar berördes av denna åtgärd. Oftast torde en arrondering dock icke kunna genomföras utan att jordfördelningen mellan olika fastigheter samtidigt ändrades. Detta kan ske både genom att det mindre jordbruket tilldelas jord från angränsande större fastigheter eller genom sammanläggning av mindre bruksdelar. I båda fallen gäller, att arronderingen oftast är förenad med kostnader, som mindre bruksdelar sakna resurser att möta. För att praktiska resultat skola uppnås måste det allmänna tillskjuta medel, av vilka enskilda jordägare erhålla ekonomisk gottgörelse för de kostnader eller för den tillfälliga reduktion av intäkterna, som arronderingen kunde väntas medföra för dessa jordägare. Denna kompensation bör sättas så hög att tvångsåtgärder för skiftets genomförande ej behöva tillgripas. Omläggningen måste i allt väsentligt bygga på de enskilda jordbrukarnas intresse och frivilliga medverkan. Endast i de fall, där en enskild person bestämt motsätter sig en lösning och en uppgörelse, som innehavarna av angränsande gårdar godtagit, synes tvångsförfarande kunna övervägas. Med hänsyn härtill kan expropriationslagstiftningen behöva kompletteras.

Vid komplettering av ofullständiga jordbruk bör uppodling av mark endast ske där erforderligt resultat icke kan nås på andra vägar. Man får naturligtvis tänka sig en tilldelning av jord från större egendomar till mindre jordbruk,

så att dessa göras ekonomiskt bärkraftiga. Då stordriften emellertid också i jordbruket visat sig ekonomiskt överlägsen, synes man dock i detta sammanhang böra iakttaga en viss försiktighet. Det är dessutom av vikt att möjligheterna att uppnå förstärkning av ofullständiga jordbruk genom åtgärder, som beröra innehavet av skogsmark och skogsbruket, ingå i planeringen. För mindre jordbruk i Norrland och södra och mellersta Sveriges skogsbygder torde detta vara av stor betydelse.

Bestämda garantier böra skapas till förhindrande av framtida ägosplittring, sedan dessa åtgärder genomförts. I detta sammanhang må erinras om att frågan om effektiva bestämmelser till förhindrande av fortsatt fastighetsklyvning hänskjutits till de den 9 juni 1939 tillkallade sakkunniga rörande fastighetsbildningen. Även i övrigt torde denna utredning vara av intresse för här ifrågavarande spörsmål.

I anslutning till arronderingen böra anordningar träffas, som göra det möjligt för de berörda jordbruket att genomföra de upprättade produktionsplanerna även i övriga avseenden genom elektrifiering, maskinanskaffning, komplettering av levande och döda inventarier samt förbättrad utrustning av ekonomibyggnader och bostäder. Ändamålsenlig skötsel av jordbruksjord och skogsmark bör vidare eftersträvas. Produktionsbefrämjande liksom sociala förbättringsåtgärder komma då automatiskt att erhålla en helt annan omfattning och räckvidd än hittills varit fallet.

En jordreform efter här föreslagna driftsekonomiska principer förutsätter naturligtvis en organisation och en administrativ apparat, som icke är tillfinnandes för närvarande. Kulturplanerna måste uppgöras i samråd med jordbrukarna, och i den praktiska tillämpningen måste en intim kontakt mellan den rådgivande tekniska sakkunskapen och näringens utöware skapas och upprätthållas. Utan en sådan samverkan skulle detta program vara dömt att misslyckas. Vidare erfordras för denna uppgift ett samordnande av lokala administrativa organ, så att frågor, som nu handhavas av egnahemsnämnder, hushållningssgillan och -sällskap samt distriktslantmätare och de skogsvårdande organen, övervägas och avgöras i ett sammanhang efter enhetliga principer och med tanke på jordbruksdriftens planmässiga inriktning. En central ledning för planeringsverksamheten torde slutligen böra inrättas.

Ehuru det på nuvarande stadium och i detta sammanhang ej kan bli fråga om att närmare angiva hur de organ, som skola handhava produktionsplaneringen och jordskiftet, skola vara beskaffade, synas likväl utöver vad förut framhållits följande synpunkter böra beaktas. De lokala organen böra givas en bestämd demokratisk förankring. I detta syfte bör tillses att ombud icke endast för innehavarna av jordbruksfastighet utan också företrädare för andra grupper inom jordbruket, såsom exempelvis lantarbetare, bliva representerade i den lokala organisationen. Det kan påpekas att denna synpunkt icke tillgodosetts i det förslag

angående hushållningssällskapens organisation och verksamhet, som den s. k. hushållningssällskapsutredningen avgivit i betänkande den 8 juli 1942 (S. O. U. 1942:32).

Ett reformprogram av så genomgripande natur som det här föreslagna kommer naturligtvis att vara förenat med betydande kostnader. Med hänsyn till att ett sådant program kan bringa jordbrukets långtidsproblem till en varaktig lösning, torde emellertid kostnadernas storlek icke få utgöra ett hinder för genomförandet. Däremot är det troligt att en avsevärd tidsperiod måste anslås innan verksamheten slutförts i sin helhet. Det kan utan tvivel röra sig om en generation, innan jordbrukets rationalisering blivit verklighet. Detta leder till frågan vad som kan göras omedelbart.

Förberedande åtgärder för jordreformens genomförande böra snarast vidtagas. Det första ledet i planeringsverksamheten, kartläggning och inventering av områden och enskilda brukningsdelar, bör icke ställas på framtiden. Riktlinjer för den organisation, som skall handhava jordreformen och rationaliseringsprogrammet, kunna redan nu uppdragas. Detta är av två skäl synnerligen angeläget. För det första erfordras för jordreformens och driftsplaneringens förverkligande att jordbrukarna själva ha intresse härför och äro villiga att medverka. Med hänsyn härtill är en förberedande upplysningsverksamhet nödvändig, som bör kunna hänskjutas till den organisation, som här förutsättes skola inrättas. För det andra böra de hittillsvarande åtgärderna till befrämjande av jordbruksproduktionen, såsom nyodling, stenröjning, jordkörning, betesförbättring, gödselvårdsanläggning och ladugårdsförbättring, maskinanskaffning och elektrifiering, samordnas och bestämt inriktas mot slutmålet, skapandet av rationella driftsenheter inom jordbruket. Det måste tillses att denna förbättringsverksamhet, som naturligtvis icke får avstanna utan bör fortgå oavbrutet, i alla enskilda fall harmonierar med kravet på ändamålsenlig jordfördelning och produktionsinriktning. Om icke särskilda anordningar vidtagas är det fara värt att det mindre jordbruket kommer att ställas utanför den investeringsverksamhet, som planerats inom jordbruksnäringen, om det skulle gälla att skapa ökade sysselsättningsmöjligheter och arbetstillfällen vid omställningen efter vapenstilleståndet. I den promemoria, som i detta ärende avgivits av 1942 års jordbrukskommitté, betonas att återhållsamhet i fråga om igångsättandet av anläggningsarbeten bör iakttagas, då det gäller "att understödja driftsekonomiska förbättringsåtgärder vid sådana jordbruk, som kunna komma att anses såsom icke önskvärda brukningsdelar ..." eller kunna förväntas "lämpligen böra bibehållas som självständiga brukningsdelar". Så länge planläggningen av jordbruket och jordbruksföretagen återstår är det fara värt att urvalet av brukningsdelar, som skola bli föremål för investering i form av förbättringsåtgärder, blir sådant, att det mindre jordbruket, där behovet är störst, icke blir delaktigt i denna verksamhet. Detta är det andra skälet, varför jordbruksplaneringen icke bör uppskjutas utan inledas omedelbart.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om en ingående utredning enligt ovan angivna riktlinjer rörande en sådan rationalisering av jordbruksföretagen, att deras drift göres ekonomiskt bärkraftig.

Stockholm den 22 januari 1944.

A. J. Bärq.

Alfred Andersson.

Lage Svedberg.

Karl H. Andersson.

Carl Eriksson.

Nils Olsson.

H. Sten.

Rud. Anderberg.

Sven V. Hansson.
